

הוציא ר"ז שכך היתה הגזירה, כיון דלא אמרו רק משום 'מעשה שהיה', ומשמע שאין ראוי לגזור מסברא לולא המאורע, לכן סגי לאסור לכתחילה' — הרי שאף בהדגשה זו של מתקני התקנה 'משום מעשה שהיה' יש בה נפקותא מעשית בתוקף התקנה ובמהותה].

ולנה"ל יש קצת מקום להבנת שיטת רבי חנניה בן עקביא, שלא היה הסימן אלא על מאורע מסוים ואין לנו להוכיח על מקום אחר.

גם יתכן לפרש טעמו שתקנו בדיוק כפי המעשה, כדי שדוקא מתוך כך ייזכר אותו מאורע רע, ובכך ישימו הדבר על לבם ביותר שלא יישנה.

[ובכך גם מובן ספק הגמרא בחגיגה 'סנדל טהור מהו?' שנראה תמוה לכאורה, הרי לא הוזכר אלא 'הנושא את המדרס' ומהיכא תיתי לחדש נשיאת סנדל סתם שאינו טמא מדרס? (והרש"ש שפירש שהספק היה על סנדל השמור לתרומה ולא לקודש, אך כבר העיר שמפירוש רש"י לא משמע כן). ויש לפרש על פי הנ"ל, שיש מקום לגזור על נשיאת כל סנדל, אפילו טהור, לזכר אותו מעשה שהיה ולהשאיר רושמו לדורות, כדי להרבות בשמירת טהרת הקודש.

ז'נמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה' — על סיבת פסול האפר, אם פסול מיוחד הוא בפרה או משום טומאת אהל — ע' בהרחבה בספר דבר אברהם ח"ב ז.

דף קיט

כללים ושיטות

'לימא רבי מאיר היא דחייש למיעוטא... אלא אמר רבא: רישא חזקה לייבום ורובא לשוק...' — מסקנת הסוגיא בבאור החילוק בין רישא דמתניתין לסיפא, שברישא נמצאת החזקה בצד המיעוט כנגד הרוב, ובסיפא החזקה מסייעת לרוב, וצד המיעוט נידון כ'מיעוטא דמיעוטא' שאפילו רבי מאיר לא חושש לו.

נחלקו הראשונים אם למסקנא זו, משנתנו אינה אלא לרבי מאיר, או גם לרבנן, שיש לומר שגם חכמים שאינם חוששים למיעוט, מודים הם לכלל 'סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא' — כך מפרשים הרבה מן הראשונים (ע' רי"ף והרמב"ם שהביאו משנתנו להלכה, וכ"כ בנמוקי יוסף ועוד). ובזה מתיישבים כמה דיוקי לשון בסוגיתנו ('לימא רבי מאיר היא' — כבכל מקום שנאמר 'לימא' משמע שלמסקנא אינו כן; 'חזקה לא עדיף מרובא... והוה ליה פלגא ופלגא' — עתוס', ועוד דיוקים). אבל התוס' פרשו שאף למסקנא משנתנו כרבי מאיר, אבל לחכמים יכולה האשה להנשא.

אמנם להלכה, אף להתוס' שחכמים אינם חוששים למיעוט בכל אופן, אין אנו פוסקים כמותם אלא כשאין חזקה נגד הרוב — כך כתב רבינו תם (מובא בתוס' בכורות כ:). אבל כל שיש חזקה עם המיעוט — חוששין למיעוט לחומרא. וכך נפסק גם להלכה (ע' שו"ע אה"ע קנו, יג; יו"ד שטז, ג).

'אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: רישא דאיסור כרת חששו, סיפא דאיסור לאו לא חששו. אמר רבא: מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו' — בעלי הכללים עסקו בשאלה אם כלל זה מוסכם ונכון גם למסקנת ההלכה, או שמא זו דעת יחיד, רבא. והביאו ראיות וקושיות מעשרות מקומות בש"ס ובראשונים.

אמנם מצאנו לכמה גדולים (מהרי"ק בשו"ת סי' עב ד"ה על כרחין; תרומת הדשן רנ (וע"ש שהקשה על דבר זה);

מהר"י מינץ בתשובותיו, יב; נודע ביהודה מהר"ק כא) שהגבילו כלל זה, שאינו אלא בכעין הנידון בסוגיתנו, האם לחוש לספק דאורייתא — שאם חוששין באיסור כרת יש לחוש גם לאיסור לאו, אבל במקום שמן התורה אין חשש, אלא שחכמים גזרו והרחיקו את האדם מן העבירה, פעמים לא גזרו אלא במקום חמור ככרת. בזה ביארו את אריכות דברי רש"י כאן.

יש מי שכתב שאין כלל זה אמור אלא בלאו שיש בו מלקות, אבל לאו שאין לוקים עליו, קל הוא יותר, ויש הפרש בינו ובין איסור כרת. (המגיה ל'משנה למלך' הל' יום טוב א, יו; וכן הסכים החיד"א ב'מחזיק ברכה' או"ח רסא, ה). וקל וחומר באיסור עשה שלא נאמר בו 'מה לי איסור כרת מה לי איסור עשה'. (נודע ביהודה תנינא עח). כמו כן דנו באיסור שיש בו מיתת בית דין, ותלו הדבר במחלוקת הראשונים. (ע"ע בכל זה ב'נפש חיה' (מרגליות) שכד, יד; יביע אומר ח"א יו"ד יא, ב ובהסכמת הגר"ע עטייה בראש הספר, ובהערות הרב המחבר שליט"א על ההסכמה; ח"ד אה"ע ו, ד — פירוט רב).

דף קכ

ז'ליחוש דלמא בגיטא אתאי, והאי דקאמרה הכי — לקלקלא לצרה היא מיכוונה' — מכאן מוכח שצרה אינה נאמנת להעיד, גם אם בשעה שמעידה כבר איננה צרה לה. אמנם יש לדחות ולומר שזוהי רק כשעדיין לא נישאה לאחר, שאפשר שחושבת עוד לחזור שוב לבעלה, אך לאחר שנישאת יש לומר שנאמנת. אמנם הרמב"ם כתב שבכל אופן, כל שהיתה צרתה לשעבר — אינה מעידה לה. (אור לציון)

ז'איכא דאמרי, אמר רבא: דכולי עלמא סימנין דרבנן... — יש לדקדק לשם מה אמר 'סימנים דרבנן', הלא לענין היתר אשה להנשא אין נפקותא בסימנים כלל, אם סימנים אינם מדאורייתא, ולא אמרו שמועילים מדרבנן אלא לענין אבידה, ואם כן, היה לו לומר: 'דכולי עלמא סימנין לאו כלום הן'?

ויש לדייק מכאן כשיטת האחרונים (מהר"ם אייזנשטאט ועוד) שאף בעדות אשה, במקום שמן התורה אין צורך בראיה, ומדרבנן חששו, מועילים סימנים גם למאן דאמר 'סימנים לאו דאורייתא', שלגבי דינים דרבנן, נחשבים הסימנים כראיה. ולכן במים שאין להם סוף שהחשש הוא מדרבנן, כתבו אחרונים שמועילים סימנים בינוניים. אמנם יש שחלקו על שיטה זו. (שב שמעתא, סוף הספר)

*

התר עגונה על פי עדות על שם הבעל שמת, ללא שהכירוהו 'בהיותי במיורק"א, ראיתי תלמיד אחד, והראה לי אגרת חתומה בחתימת מורנו הרא"ש ז"ל, והיה כתוב בו שמו של התלמיד, 'אשר'. וסיפר לי, שהיה בא מטוליטול"א ושלמד לפני מורנו הרא"ש והראה לי תוספות מקצת מסכתות שחבר מורנו הרב הנזכר. ולפי הדבר שהגיד ומצאתי אמת, נתברר לי שבא מטוליטול"א, ויצא ממני ללכת לארצו. אחר כך בא תלמיד אחד ושמו רבי שמואל, וכמטיח לפי תומו אמר: תלמיד חשוב אשכנזי שפירש מכאן, ושמו רב אשר, ולמד לפני הרא"ש, בא בציצילי"א בעיר שהייתי, ונתאכסן עמי, והיה עמי יום או יומים, ואחר כך נטל רשות ללכת, ופטרתי אותו בלזיה, וראיתי שנפל בדרך, ואמרת לי: